

פְּרִשֶׁת בְּהַעֲלֹתְךָ

המנורה ואור השכינה

■ מול פְּנֵי הַמְּנֹרָה

צורת הדלקת המנורה במשכן זוכה לתשומת לב מיוחדת. התורה מקדישה פרשיה שלמה לתיאור האופן בו מדליק הכהן את הנרות:

”בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת, אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנֹרָה יֵאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת.” (במדבר ת, ב)

למה מתכוונת התורה באמרה: ”אל מול פְּנֵי הַמְּנֹרָה”?

רש”י מפרש שהכוונה היא מול הנר האמצעי הנחשב לגוף המרכזי של המנורה, והוא נקרא ‘פני המנורה’. פירושו של דבר הוא, שפתילי הנרות מימין ומשמאל יהיו מְכוּוֹנִים לנר האמצעי.

ישאל השואל: לאיזו תכלית יש צורך לכוון את הפתילות אל הנר האמצעי?

מוסיף רש”י ומפרש: כדי שלא יאמרו: ‘לאורה הוא צריך’; כלומר, שלא יאמרו שה’ צריך את אור הנרות להאיר את משכנו.

דברי רש”י מעלים שני סימני שאלה גדולים:

1. לכאורה, היה על התורה לכתוב ”אל מול פני המנורה יאירו ששת הנרות!” שהרי בנר האמצעי אין צורך לנקוט בשום פעולת הטיה, ומדוע מודגשים ”שִׁבְעַת הַנְּרוֹת”?

2. לעצם הפירוש, האם הטיית הנרות אל מול הנר האמצעי באה רק כדי לשלול הבנה מוטעית? האם אין איזושהי כוונה חיובית בפעולה הזאת?

שליחות הנר האמצעי

הגמרא במסכת מגילה מוסיפה כמה מילים, המבהירות את כל התמונה:

"תניא, 'אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ, מִלְמַד שְׂמַצְדָּד פְּנֵיהֶם כִּלְפֵי נֵר מַעֲרָבִי (האמצעי) וְנֵר מַעֲרָבִי כִּלְפֵי שְׂכִינָה."
(מגילה כא:)

על פי הברייתא גם את הנר המערבי יש להטות, אלא שאותו מטים כלפי הפרוכת המסתירה את ארון הברית והכרובים שעליו.

כלומר, המסע של הנרות אינו מסתיים בנר המערבי, אלא בפרוכת המסתירה את קודש הקדשים, ששם מתגלית השכינה העליונה באור הנבואה הבוקע מבין שני הכרובים.

נשוב ונצטט את הפסוק הנידון:

"...אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת."

ננסה להבין את הפסוק כפשוטו. אם הביטוי **"פְּנֵי הַמְּנוֹרָה"** פירושו חזית המנורה, אז **"מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה"** הוא מול חזית המנורה. מה שנמצא ממול היא הפרוכת, המייצגת את גילוי השכינה מעל הכפורת מבין שני הכרובים. על פי זה **"אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה"** הכוונה לכיוון הפרוכת הניצבת מול פני הכרובים!

אם כך הוא הדבר, היה מן הראוי לכיוון את כל הנרות ישירות אל הפרוכת הניצבת מול חזית המנורה ולא אל הנר האמצעי! באו חז"ל וגילו לנו שאין הנרות מאירים ישירות לכיוון הפרוכת אלא דרך מתווך. הנר האמצעי הוא כעין שליח ציבור, המייצג את ששת הנרות ופונה בשמם לכיוון הפרוכת.

ברור אפוא, שכל שבעת הנרות מאירים לכיוון הפרוכת לא באופן ישיר, אלא דרך שירותו של הנר האמצעי שהוא עצמו מכיוון כלפי השכינה. ולמעשה, ששה נרות מאירים לכיוון האמצעי, והאמצעי – לכיוון הפרוכת. נמצא, שכל שבעת הנרות מאירים אל **"מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה"**.

איזו שליחות נושא עמו הנר האמצעי?

עדות לעולם כולו

הגמרא במסכת שבת מעלה את הקושי בהבנת תכלית הדלקת המנורה:

”בִּאֱהָל מוֹעֵד מְחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ (את נר התמיד) אֶהְרֹץ וּבְנִי...” (שמות כז, כא). וכי לאורה הוא צריך? והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר, לא הלכו אלא לאורו! (של ה') אלא עדות היא לכל באי עולם, שהשכינה שורה בישראל. וזה הנר המערבי שנותן בה שמן כמידת חברותיה, ממנה היה מדליק ובה היה מסיים.” (שבת כב:)

המאמר הזה משנה את כיוון ההסתכלות שלנו מן הקצה אל הקצה. הקושי הוא יסודי, כי הרי ה' הוא מקור האור ליקום כולו. מלאך האלוקים – עמוד האש – הולך לפניו במדבר ארבעים שנה להנחות את דרכם. מה ייתן ומה יוסיף נר או נרות הדולקים במנורה במשכן, כאשר המשכן כולו היה מאיר כאשר בכל לילה? הגמרא מבהירה, שהנר המערבי במנורה – שהוא הנר האמצעי – היה דולק שעות רבות מעבר לכמות השמן שהוא הכיל. הזמן הנוסף הוא אור פלאי ונסי בבחינת ”יש מאין”! ממנו היה מדליק את שאר הנרות בכל לילה. אמור מעתה, תכלית הדלקת הנרות היתה כדי להעיד יום יום על התופעה המופלאה שה' שוכן בתוך בני ישראל.

■ **כִּי אַתָּה תֵּאִיר נְרֵי**

כעת כל ההנחה מתהפכת.

רואים בבירור, שכוונת הברייתא לומר, שאין הנרות מאירים את הפרוכת כפי שהסברנו בתחילה, אלא ההיפך הגמור. הנר האמצעי יונק מאור השכינה ושאר הנרות יונקים את אורה ממנו. הוא היה דולק בנס, ומן הנס הזה היו מדליקים את שאר הנרות בכל לילה. מכאן, שהנרות היו יונקים את אורם מן הנס שבנר המערבי. על פי הבנה זו, הטיית הנרות כלפי הנר המערבי אין פירושה להאיר דרכו את הפרוכת; אלא להיפך – הנר האמצעי הוא הצינור המעביר את אור השכינה המוסתר אחרי הפרוכת, אל כל הנרות. הנרות יונקים מאור השכינה באמצעות הנר האמצעי.

■ **מִקְשָׁה תַעֲשֶׂה הַמְּנֹרָה**

מבין כלליה וחוקיה של המנורה בוחרת התורה להדגיש תכונה אחת בלבד:

”וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד יִרְכָּה עַד פְּרָחָה מִקְשָׁה הוּא...” (במדבר ת, ד)

מדוע בוחרת התורה דווקא בתכונה המציינת את היותה של המנורה מקשה אחת? גוש אחד של זהב, המתפצל – באמצעות פיסול והקשה בפטיש – לקנים, גביעים ופרחים?

בתשובה נאמר, שכאן רואים בבהירות את הקשר בין הציווי להטות את הנרות אל הנר האמצעי, לבין היותה של המנורה גוש אחד. התורה מדגישה את ההקבלה בין המקור האחד שממנו נמשכים ויוצאים קני המנורה, לבין המוקד האחד שממנו יונקים הנרות הדולקים.

ששת הקנים נעשים פיזית מן הגוש המרכזי האחד, וששת הלהבות יונקים מן הנר המערבי הדולק בנס ומקבל את אורו מן הפרוכת המסתירה את הכרובים.

■ מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים

את מה הסתירה הפרוכת?

הפרוכת הסתירה את ארון הברית המכוסה בכפורת. מעל הכפורת, מבין שני הכרובים, היה בוקע קול נבואי מן השמים.

הקול הנבואי היה חודר את הפרוכת ונשמע ברוחו הנבואית של משה רבנו:

”...וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדוּת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים...”
(במדבר ז, ט)

פסוק זה הוא הפסוק האחרון החותם את פרשת נשא. מיד אחריו, פותחת פרשת בהעלותך בפסוק המדגיש את מצוות הטיית הנרות אל מול פני המנורה.

כלומר, כשם שהקול הנבואי בוקע מאחורי הפרוכת, מעל הכפורת מבין שני הכרובים, כך בוקע האור הרוחני מאחורי הפרוכת מעל הכפורת, אל הנר המערבי שממנו יונקים שאר הנרות.

כך בדיוק מתאר דוד המלך בספר תהילים:

”...כִּי אַתָּה תֵּאִיר נְרִי, ה' אֱלֹהֵי יְגִיָּה חֲשָׁכִי.”
(תהילים יח, כט)

■ ברכת כוהנים

בפרשת נשא, במאמר 'אור מנורת הברכה' הרחבנו במבנה הברכה, המחולק לשלשה חלקים.

החלק הראשון מכיל שלש תיבות (מילים) ("יְבָרְכָהּ ה' וַיִּשְׁמְרֶהָ").

החלק השני מכיל חמש תיבות ("יָאֵר ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיַּחַנְדָּה").

החלק השלישי מכיל שבע תיבות ("יִשָּׂא ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי וַיִּשֶׂם לָהּ שְׁלוֹם").

ניגש אל מנורת שבעת הקנים, ונתבונן בה מן האמצע אל הצדדים מכאן ומכאן. תחילה אנו רואים את הקנה המרכזי ואת שני הקנים מימינו ומשמאלו, סך הכל – שלושה קנים. לאחר מכן מתרחבת המנורה לצדדים, לעוד קנה מכאן וקנה מכאן, סך הכל – חמישה קנים. ושוב מתרחבת המנורה לעוד קנה מכאן וקנה מכאן, סך הכל – שבעה קנים.

יוצא אפוא, שהכהן המברך בכל יום ברכת כוהנים, מדליק מנורה רוחנית שהאור בוקע בה מן המרכז אל הצדדים, בהדרגה של שלוש חמש ושבע. אם נשבץ את תיבות הברכה בשלוש שורות, שורה עליונה בת שלוש תיבות, שורה אמצעית בת חמש תיבות ושורה תחתונה בת שבע תיבות, נקבל את התבנית הבאה: המילים המופיעות במרכז טבלת הברכה מלמעלה למטה ומימין לשמאל, הם: ה' פְּנֵי אֱלֹהֵי. (עיין בתרשים המובא במאמר הנ"ל)

כלומר, אור ה' מאיר אליך עם ישראל, ומעניק לך כח וברכה.

■ וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן

את הכוונה העליונה והסודית הזאת ביצע אהרן הכהן, שהיה מכוון לאחד שממנו נוצר הריבוי:

"וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן אֵל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הַעֲלֵה נִרְתִּיהָ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה."

(במדבר ח, ג)

כאן מצפה לנו הפתעה.

רש"י מצטט את דברי חז"ל:

"מגיד שבחו של אהרן, שלא שינה".

השבח הזה תמוה. מה יכול להיות הגורם שבגללו ישנה אהרן את הציווי האלוקי? התשובה היא, שהנר האמצעי מסמל שליחות. לרמוז שאור ה' אינו עובר ישירות לכל אחד מעם ישראל, אלא באמצעות שליח שהוא הכהן הגדול. נזכור, כי בניגוד למשה רבנו, שביקש שוב ושוב לוותר על שליחותו, אהרן הכהן קיבל את שליחותו באהבה ובשמחה:

”וַיַּחַר אֶפֶס הַבְּמִשָּׁה, וַיֹּאמֶר: הֲלֹא אֶהְרֵן אֶחָיִךְ הַלְלוּי, יִדְעֵתִי כִּי דָבָר יִדְבָּר הוּא, וְגַם הִנֵּה הוּא יֵצֵא לְקִרְאָתְךָ וְרֵאָךְ וְשִׁמַּח בְּלִבּוֹ.”
(שמות ד, יד)

את שבחו של אהרן הכהן שמרה התורה עד המקום הזה. חיוניותו ונחיצותו של הנר האמצעי כשליח להובלת האור לשאר הנרות מרמזת משהו. היא מרמזת על חשיבות ערכו של הכהן הגדול המעביר את אור ה' וברכתו לעם ישראל, ועל חשיבות הנביא המעביר את דבר ה' אל עם ה'.
ראוי הוא אהרן הכהן לברך את עם ישראל באור של אהבה ושמחה.

■ חמש ושתיים

כל הנאמר לעיל שהנר המערבי הוא הנר האמצעי, הוא לדעת האומר שהנרות עמדו "צפון ודרום", כלומר מימין ומשמאל לכהן הנכנס להיכל. אך יש מחכמי התנאים הסוברים שהנרות עמדו "מזרח ומערב", כלומר בכיוון הכניסה של הכהן להיכל.

לפי דעה זו, הנר המערבי הוא הנר השני, הבא אחרי הראשון שהכוהן פוגש, והוא הנקרא 'לפני ה' כי הוא קרוב יותר לפרוכת ההיכל.

על פי השיטה הזאת חלוקת הנרות תהיה חמש ושתיים. אכן כך הייתה הטבת (ניקוי) הנרות בכל יום, באופן הבא: ניקוי חמש נרות, זריקת דם התמיד, ואחר כך ניקוי שתי נרות.

ימות השבוע מסודרים על פי שתי השיטות.

לפי שיטה ראשונה: שלוש מכאן (רביעי, חמישי ושישי) ושלוש מכאן (ראשון, שני, שלישי) ושבת באמצע.

על פי זה, שלוש הנרות הראשונים הם כנגד – רביעי חמישי שישי, ושלוש הנרות האחרונים הם כנגד – ראשון שני שלישי; הנר האמצעי הוא כנגד יום השבת.

בתצורה הזאת, יום השבת מקרין על שלוש ימי השבוע מכאן ושלוש ימי השבוע מכאן, כאשר הוא עצמו ניזון מן האור העליון.

לפי השיטה השנייה: מיום הראשון עד יום חמישי הם חטיבה אחת, שישי ושבת הם חטיבה שנייה. בתצורה הזאת – ימות השבוע מכינים מזון ליום השישי, שמכין ליום השבת.

כך בדיוק התרחש במדבר – ביום השישי הוכפל המן שירד בו, כדי להכין ליום השבת.

כלומר, בהיבט החומרי – ששת ימי השבוע מכינים ליום השבת, ובהיבט הרוחני – השבת מזינה את ששת הימים:

”וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהִכִּינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ...” (שמות טז, ה)

מעניין לציין ששבעת המינים מחולקים בשיטת חמש ושתיים:

”אֶרֶץ: חֹטֶה, וְשֹׁעֵרָה, וְגִפֶן וְתַאֲנֶה וְרִמּוֹן (5)

אֶרֶץ: זֵית וְשֶׁמֶן וְדָבָשׁ.” (2) (דברים ח, ה)

המין השישי הוא ”זֵית וְשֶׁמֶן” או שמן זית המאיר, הרומז להדלקת נר שבת בסוף היום השישי.

■ **בו היה מסיים**

נשוב אל הגמרא במסכת שבת (כב:): ונראה, כי הנר המערבי היה דולק כל היום ללא שמן, וממנו היה מדליק בערב את שאר הנרות.

אחרי שהיה מדליק ממנו את שאר הנרות, היה מכבה אותו, מנקה את הכוסית וממלא אותה בשמן ופתילה חדשים, ואז היה מדליק את הפתילה מן הנרות הדולקים. זהו פירוש הריב”א מבעלי התוספות, על הברייתא הזאת (מובא בתוס’ מסכת מנחות (דף פו:): בדיבור המתחיל ”ממנה היה מדליק”).

המשמעות המופלאה היא זו.

מדליקים את שאר הנרות מן האור הנסי שבנר המערבי, ואחר כך חוזרים ומדליקים אותו מאותו האור הנסי שהעביר אליהם, וכך הם מחזירים אליו את האור הנסי. למחרת מדליקים ממנו שוב את שאר הנרות, וחוזר חלילה. כלומר, במשך מאות שנים דלק במנורה אור נסי.

אם נצרף יחד את שתי השיטות של הצבת המנורה, המשמעות הנרחבת תהיה כך: כשהוא ניצב באמצע ימות השבוע כלומר בתצורה של ”צפון ודרום”, הוא יונק ממקור עליון ומזין אותנו; אחר כך, בתצורה של ”מזרח ומערב” דהיינו חמשה ושניים, אנו חוזרים ומזינים אותו.

■ **ברכת כוהנים**

נחזור אל ברכת כוהנים, שהיא מנורת שבעת הקנים.

נשים לב אל שם ה' בכל פסוק, שהוא תמיד המילה השנייה:

”בְּרַכָּהּ ה' וַיִּשְׁמְרֶהּ.
יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּחַנֶּךָ.
יֵשָׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם.”

אלא שבפסוק הראשון שם ה' הוא במרכז, ובפסוק האחרון – הוא לא במרכז אלא השני מתוך השבע.

כלומר, ברכת כוהנים מכילה את שתי השיטות בהצבת המנורה.

כיצד?

הכהן נכנס ורואה את חזית המנורה מולו כששם ה' הוא באמצע והוא הנר המערבי. לאט לאט בדמיונו אנו רואים כאילו המנורה מסתובבת על צירה, ואז הכהן עומד מול הנר הראשון ואחריו שם ה' שהוא הנר המערבי.

אמור מעתה, תחילה המנורה ניצבת ”צפון ודרום” והנר המערבי מוטה כלפי השכינה, יונק ממנה את אורו ומזין את שאר הנרות. בדמיונו מסתובבת לה המנורה לצד ימין לכיוון השולחן הנמצא בצפון כנגד המנורה, ואז חוזרים חמשת הנרות ומזינים את הנר השישי שמזין את הנר המערבי, שהוא כעת הנר השני. כעת, יקרין הנר המערבי את אורו לעבר שולחן לחם הפנים ויעניק לו שפע וברכה. ומן השולחן הטהור אשר לפני ה', יוענק שפע ומזון לכל בית ישראל.

